

A másság elfogadásának újtjai-pszichológiai megközelítés

DOI : 10.46522/S.2025.ed.1

BAKK MIKLÓSI Kinga PhD

University of Arts Târgu-Mureş
miklosiking@yahoo.com

Abstract: The Way(s) of Acceptance of Difference

Acceptance of difference is an internal, personal, autonomous activity, not a declared stance. Acceptance is an attitude, based on emotions, norms, cultural influences, upbringing, self-awareness, etc. In my paper, I will describe and analyse the psychological processes behind acceptance, outlining theoretical positions without claiming to be exhaustive.

Key words: *acceptance of diversity; attitude; exclusion; self-awareness; education.*

A másság elfogadásával kapcsolatos attitűdjeink tükröt tartanak elénk, a „másoknak” tartott emberek elutasítása a saját világunkban való bizonytalanságból, például az önbizalom hiányából táplálkozik.

A mai magyar társadalom nagyban elutasítja az idegeneket, ez egyre növekvő tendenciát mutat, a mögöttük álló egyének előítéletessége egyre radikálisabb formákat ölt úgy a hétköznapiakban, mint az online diskurzusokban, legyen szó közéleti vitákról, politikáról vagy egyszerűen hétköznapi kapcsolattartásról.

Velünk született tulajdonság, az evolúció része, hogy nehezen fogadjuk el, ha valaki nem olyan, mint mi. A kirekesztés egyidős az emberiséggel, ez viszont nem hatalmaz fel arra, hogy ösztönlényként éljünk ezzel a predispozíciókkal.

A másság elfogadása tudatosságot, rendszeres revidálását feltételezi a már meglévő tudásunknak és tapasztalatainknak, ennek fontosságát hangsúlyozza a 1948-ban megfogalmazódó Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata.

A civilizáció tehát felülírta a kirekesztést, ám sokszor ezt az emberek visszahozzák, bűnbakot keresnek és saját problémáikért, kisebbségi érzéseikért, frusztrációikért mást, olykor egész csoportokat okolnak.

Komoly veszélyei vannak annak, ha másság el nem fogadásába belemélyedünk, hiszen minden háború éppen ezen az attitűdön alapul. A háborúban nincs nyertes. Ráadásul kulturális, érték stb. elszigetelődéshez is vezethet. Persze van előnye is, ha azt akarjuk, hogy az emberek összefogjanak, mutatni kell nekik egy ellenséget.

Az emberekben veleszületetten ott vannak az ősi indulatok, ezt felkelteni nem nehéz, de a történelem arra tanít, hogy írjuk ezt felül és inkább erősítsük egymás elfogadását.

Másság elfogadásának gyökerei

A másság elfogadása és tiszteletének tanulása a családban kezdődik. A családi minták (modellkövetés, családi narratívák) szerepe az elfogadásban felbecsülhetetlen fontossággal bír. Ebben a kontextusban állítható, hogy nemcsak a negatív képzetek, a megkülönböztetést erősítő családi narratívák vezetnek előítéletekhez, hanem a pozitív képzetek, a másság elfogadásának hiánya is.

Fontos hangsúlyozni, hogy az elfogadás nem egy intellektuális „művelet” csupán (a tanítási-tanulási folyamatban sem). A másság elfogadása egy attitűd, amely a tudatosságon kívül érzelmi, motivációs, viszonyulásbeli elemeket is tartalmaz.

A másság elfogadása tulajdonképpen ott kezdődik, hogy elfogadjuk magunkban a többiekhez képest érvényesülő különbözőségeket.

Ennek az elfogadásnak van néhány alapfeltétele, az egyik például, hogy határt tudunk vonni aközött, amilyenek valójában vagyunk és a megfelelési kényszer között, amilyenek „lennünk kellene”, azaz amit a szűkebb és tágabb környezet elvár tőlünk.

Továbbá, ha vállaljuk a másságunkat, ahhoz nem kell cigánynak, feketének stb. lennünk. Elég, ha félnék, szomorkásak, soványak vagy kövérek, erősek vagy bizonytalanok, vagy éppen kétnyelvű környezetben élők vagyunk. Hiányosságainkkal számolni és szembesülni, elfogadni őket, mindenképpen út önmagunk és mások fele, a másság elfogadása fele is. Ahhoz tehát, hogy valóban tisztelni tudjuk a különbségeket, először a magunkban élő másságot, különbözőségeket kellene felfedeznünk, és elfogadnunk és integrálnunk.

Az út a közelítől a távoli fele vezet, az önel fogadástól, a társaink, a családtagjaink elfogadásig ... és csak aztán a társadalom elfogadása jöhet szóba.

Adorno szerint az előítélet-mentesség kulcsa egyrészt a kisgyermekkorú nevelésben, másrészt az általános felvilágosításban és a kritikai gondolkodás elterjedésében van: „Az Auschwitzhoz vezető elvek ellen az autonómia lenne az egyetlen valódi erő – ha élhetnek a kanti kifejezéssel – a reflexió, az önrendelkezés, a részvétel megtagadásának képessége” (Adorno 1969/2001, 33.). Adorno elsősorban az autoritások iránti kritikátlan attitűdében és a kollektívumban való feloldódásban látta a fő veszélyforrásokat. A saját vélemény alkotása, ennek vállalása olyan személyiségbeli integritást feltételez, amit nem, vagy nehezen szippant fel a „kollektíva”. Ezzel nem azt akarom érvényesíteni, hogy a kollektíva ellenség, hanem azt, hogy gyakran olyan elveket képvisel, amivel szemben az egyéni vélemény nagyon kevés, nem fajsúlyos. Erős meggyőződés, kitartás, önerő stb. szükséges ahhoz, hogy a hangos tömeggel szemben véleményt formáljunk és képviseljünk, ez az az önrendelkezés, aminek szabadságának megéléséről ír Adorno.

Valódi érzékenységet csak akkor tudunk átadni, ha a hétköznapiakban is támogatást, megértést és elfogadást tapasztalunk, főleg a szűk környezet részéről.

A büntetéssel való “bánás”

A másság, különbözőség elfogadása fele vezető út nem büntetéssel van kikövezve.

A „*megbüntetek minden kirekesztő és csúfolódó gyermeket*”, vagy az „*állj sarokba, amiért kicsúfoltad az öcsédet, mert rossz fát tett a tűzre*” fellépések nevetségesek úgy a szülő, mint a pedagógus részéről.

Ezek a megnyilvánulások semmit sem tanítanak arról, hogyan lehet empatikusan, higgadtan problémát kezelni.

Ehelyett inkább a „*volt már abban részed hogy*”... vagy „*veled megtörtént már*”... mondatok folytatásai lehetnek hatékonyabbak a másság elfogadását tiszteletben tartása fele. Ezek a mondatok nem retorikai fordulatok, hanem meggyőződésen, életszemléleten alapuló attitűdök, különben üres, hangzatos, de követhetetlen strófiákká alakulnak. Csak az éljen vele, aki hisz benne.

Lehetőségek a másság elfogadására

A tagok közötti *személyes kontaktus* kétségtelenül a viszony javulásához vezet, mert a dekategorizáció révén a résztvevők csoport-tagságaikat mintegy hátrahagyva ismerik meg egymás személyes tulajdonságait, és így érvényüket veszítik a korábbi csoportalapú sztereotípiák (Gaertner et al., 2010).

Nem minden előítélet esetében egyformán hatékony a kontaktus, és gyakran az így szerzett tapasztalatot az emberek nem általánosítják az egész külső csoportra, ezért a sztereotípiák és előítéletek nem is változnak meg.

A kontaktus azért lehet hatékony az előítéletek csökkentésében, mert az ismerősség növekedésével gyengíti a másik csoport tagjaival kapcsolatos szorongást: több információjuk lesz a másik csoportról, megváltoznak a másik csoportról alkotott kognitív reprezentációk, és csökken a szorongásuk, hogy megfelelően viselkednek-e a másik csoport tagjaival.

A kontaktus növeli az empátiát a másik csoport helyzetével és a bizalmat a másik csoport tagjai iránt (lásd Tausch és Hewstone, 2010).

A személyes kapcsolatokat elősegítő dekategorizáció által egy olyan közös identitás jöhet létre, amelynek alkategóriái képezik az eredeti két csoport-hovatartozást, de nem törekszünk arra, hogy az eredeti csoportkategóriák eltűnjenek (lásd a kölcsönös csoportközi megkülönböztetés modellről Gaertner és Dovidio, 2005).

Ezzel a stratégiával eltérő eredményekre jutottak a kutatók: az eredeti csoporttal való *erős identifikáció* esetén a közös csoportba való kategorizáció inkább *fenyvegetést* jelent a szociális identitásra, és növeli a másik csoport iránti előítéleteket.

Alacsony identifikáció esetén viszont csökkentek az előítéletek a közös csoport létrehozása után, különösen akkor, ha a két alcsoport kooperatív és egymást kiegészítő viszonyba került egymással (pl. egy feladat megoldása során eltérő szerepeket kaptak, amelyek egymást kiegészítve járultak hozzá a közös sikerhez) (Gaertner et al., 2010).

A kettős – és többszörös – identitások elfogadása révén csökkennek a csoportok közötti előítéletek azáltal, hogy egy-egy csoport-hovatartozás vesztít a jelentőségéből, illetve, mert a keresztkegategorizáció miatt ugyanazok az emberek külső csoporttagból saját csoporttaggá válnak.

A multikulturális programok arra tesznek kísérletet, hogy a saját kultúrával kapcsolatban hozzák létre az Adorno által szorgalmazott autonómiát (a különböző típusú multikulturális programok céljairól és módszereiről lásd Banks, 1992).

Annak megértése, hogy a különböző kultúrák és világnézetek ugyanazokra az emberi és társadalmi szükségletekre kialakított válaszok, szükségképpen csökkenti a saját csoport világnézetével és szokásaival kapcsolatos etnocentrizmust.

A multikulturális programok a kulturális szenzitivitás kialakítása mellett arra is törekcsenek, hogy kritikus szemléletet alakítsanak ki a fennálló társadalmi hierarchia-viszonyokkal szemben.

Következtetések

A multikulturális programokban legfontosabb pszichológiai tényező a másik csoport tagjainak helyzete és tapasztalata iránti empátia és szenzitivitás fejlesztése. Ez jelentheti a perspektívaváltás (kognitív empátia) és/vagy az együttérzés képességének kialakítását és gyakorlását.

Míg az előítéleteket a másik csoporttól való pszichológiai – és gyakran fizikai – távolság, a szorongás és az idegentől való félelem táplálja, addig az empátia révén felismerhetővé válnak a hasonlóságok, és érthetőbbé válik az ismeretlen, az elutasított.

A hátrányos helyzetű csoportok tagjai iránti empátia aláássa a világ igazságos mivoltába vetett hitet, csökkenti a rendszerigazoló tendenciák hatását és létrehozza az egyenlőségelv mellett elköteleződést (lásd Stephan és Finlay, 1999).

A multikulturális és sztereotípiákat bontogató programok képviselőinek és érvényesítőinek mindenképpen hiteles egyéneknek kell lenniük, akik nemcsak kognitív tartalmat, hanem életérzést, követnivaló értéket képviselnek

KÖNYVÉSZET

- ADORNO, TH. W. (1969/2001): Nevelés Auschwitz után. In: Kovács, M. (szerk.) *Holokausztoktatás és autonómiára nevelés*. Hannah Arendt Egyesület, 29–43.
- BANKS, J. A. (1992/1998): Multikulturális oktatás: megközelítések, fejlesztések és dimenziók. In: Cs. Czachesz, E. (szerk.): *Multikulturális nevelés. Szöveggyűjtemény tanító- és tanárszakos hallgatók számára*. Mozaik, 65–77.
- GAERTNER, S. L., DOVIDIO, J. F., HOULETTE, M. A. (2010): Social Categorization. In: Dovidio, J. F., Hewstone, M., Glick, P., Esses, V. M. (eds.):

- The SAGE Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination*. SAGE, 526–544.
- GAERTNER, S. L., DOVIDIO, J. F. (2005): Categorization, Recategorization, and Intergroup Bias. In: Dovidio, J. F., Glick, P., Rudman, L. A. (eds): *On the Nature of Prejudice. Fifty Years after Allport*. Blackwell, 71–89.
- STEPHAN, W. G., FINLAY, K. (1999): The Role of Empathy in Improving Intergroup Relations. *Journal of Social Issues*, Vol. 55., 729–743.
- TAUSCH, N., HEWSTONE, M. (2010): Intergroup Contact. In: Dovidio, J. F., Hewstone, M., Glick, P., Esses, V. M. (eds.): *The SAGE Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination*, SAGE, 544–561.

© BAKK MIKLÓSI Kinga. Jelen alkotás a Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY) nemzetközi licenc védelme alatt áll.